

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA
I TURIZMA

Implementacija Evropske konvencije o predjelima u Crnoj Gori

"...Predio je određeno područje, viđeno ljudskim okom, čije su karakteristike rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih faktora..."

Evropska konvencija o predjelu (European Landscape Convention)

Sanja Lješковиć Mitrović, dipl.ing.pejz.arh

PLANIRANJE PREDJELA U CRNOJ GORI

- **CRNA GORA – EKOLOŠKA DRŽAVA**
- **ISTORIJA PLANIRANJA PREDJELA**
- **PEJZAŽNA REGIONALIZACIJA CRNE GORE**
- **ZAKONSKI OKVIR**

CRNA GORA - EKOLOŠKA DRŽAVA

U Deklaraciji o Ekološkoj Državi Crnoj Gori od 20. septembra 1991. godine usvojenoj u Skupštini Crne Gore među ostalim piše:

"Prihvatamo da nijedna razlika među nama nije toliko velika koliko su velike promjene kojima je izloženo naše prirodno okruženje."

Održivi razvoj -strateška vizija Crne Gore kao ekološke države

- 1991. god. usvojena Deklaracija o Crnoj Gori kao ekološkoj državi i Crna Gora ustavno definisana kao ekološka država, 1992. god. Deklaracija uvrštena u Agendu 21
- 2001 usvojen strateški dokument "Pravci razvoja Crne Gore kao ekološke države"
- 2002. god. u Johaneshburgu reafirmisan koncept razvoja Crne Gore kao ekološke države
- Osnovan Nacionalni savjet za održivi razvoj

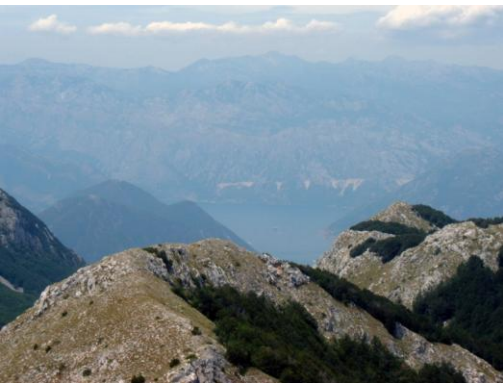
ISTORIJA PLANIRANJA PREDJELA

Tek posle II svetskog rata došlo je do prvih pokušaja kompleksnijeg rešavanja problematike predjela u smislu savremenog pejzažnog planiranja. Teške posledice rata i neophodnost brze obnove razorene zemlje zahtevali su u prvim posleratnim godinama prekomjerno iskorišćavanje prirodnih izvora. Brza industrijalizacija zemlje počela je da mijenja karakter mnogih predjela. Sve ove pojave dovele su do saznanja da se u predjelima mora kompleksno i planski intervenisati kako bi se oni zaštitili i očuvali za trajno korišćenje. Da bi se obezbijedila zaštita prirode, u to vreme morali su se činiti ogromni naponi. Ovom važnom zadatku pristupilo se s velikim entuzijazmom.

Godina 1950. može se smatrati godinom početka planiranja predjela u Crnoj Gori. Te godine, naš prvi obrazovani pejzažni arhitekta, Aleksandar Krstić (1902-1980,) uradio je prve planove za organizaciju planinskih predjela Crne Gore (Durmitor, Lovćen, Biogradska gora).

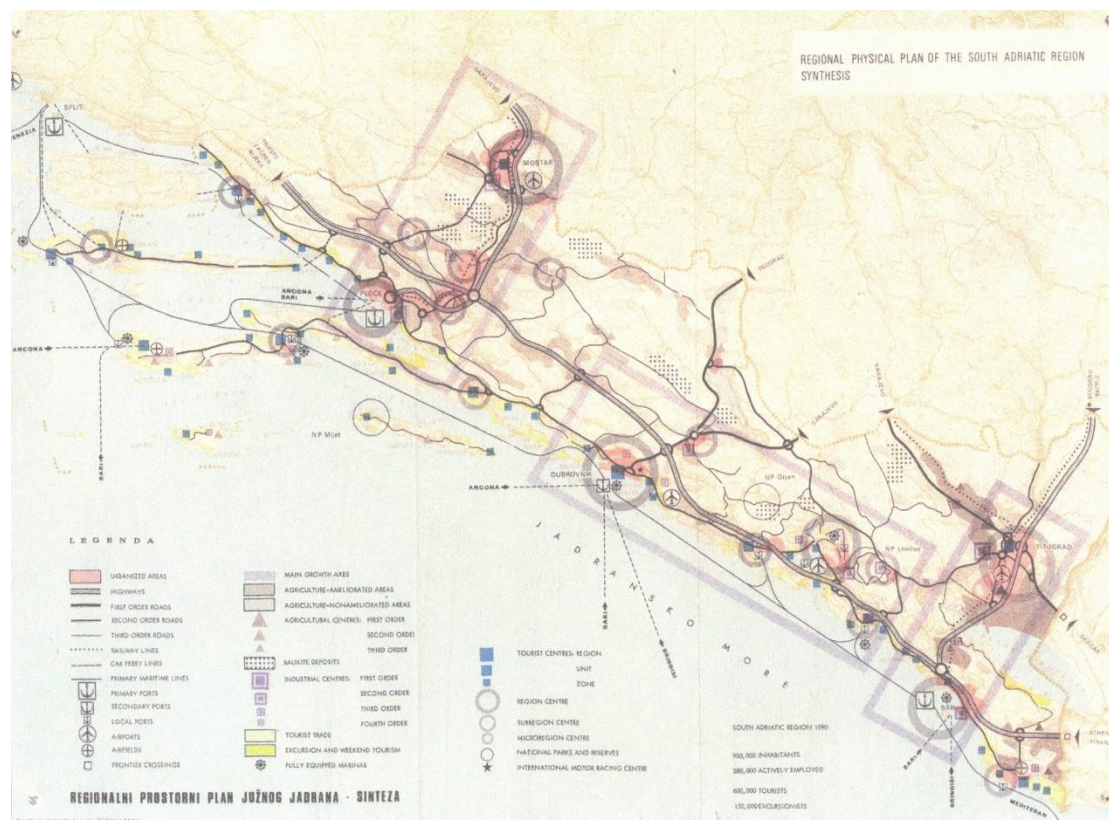
- Oni su predstavljali dio materijala za donošenje Zakona o proglašenju Nacionalnog parka.
- On istovremeno publikuje svoje teoretske stavove u vezi sa uređenjem predjela.
- Krstićevi planovi nijesu imali sve odlike savremenih planova predjela (nije ih u to vrijeme bilo ni u razvijenijim zemljama), ali oni u suštini znače to.
- Ovi planovi naročito se karakterišu obrađenom problematikom rekreativnih zona predjela, ali nažalost samo su parcijalno realizovani.

- Posle ovog početnog perioda, u godinama od 1955. do danas došlo je do bržeg razvoja pejzažnog planiranja. Novije planiranje ima sve više karakteristike savremenog, naučnog planiranja predela, ali još uvek nije došlo do punog zahvata u sveukupnu problematiku predjela.
- Brži i pravilniji razvoj planiranja naših predela sprečavaju značajne teškoće; u prvom redu to su slabosti svih ostalih vidova prostornog planiranja. Pored toga, nedostatak zakonskih propisa, kao i nepostojanje stručnih tijela i stručnjaka, negativno utiču na brži razvoj planiranja predela. Teškoće dolaze i zbog ozbiljnosti potrebnih intervencija u predelima, pošto mnoge teritorijalno-političke zajednice ne mogu insistirati na jednom planiranju za čiju realizaciju nemaju materijalna sredstva.
- Prvi rezultati pejzažnog planiranja naišli su na dobar prijem kod javnosti. Afirmiše se mišljenje da je planiranje predjela kompleksno i kontinuelno planiranje koje daje bolje rezultate od separatih planiranja. U prostornom planiranju sve se više favorizuje ekipni rad, pri čemu se predjelima daje sve veći značaj. **Iako nerazvijeno, kod nas je planiranje predjela u stvari prethodilo regionalnom planiranju** (radovi A. Krstića).

- **Projekat Južni Jadran – regionalni prostorni plan Južnog Jadrana (1969)**
Ujedinjene nacije – Program za razvoj i Vlada SFRJ

Medjunarodni projekt "Juzni Jadran" je pripremio osnovu održivog razvoja crnogorskog primorja. Radili su ga crnogorski, francuski i italijanski urbanisti i planeri kroz metodologiju "pragova razvoja", gde je "održivost" (sustainability) bila glavni kriterijum, 25 godina prije "samita u Rio de Janeiro".

- **Prvi prostorni plan Republike Crne Gore donešen je 1986. godine, a u dva navrata, 1991. i 1997. rađene su izmjene i dopune PPRCG.**
- **Prvi put se u planiranju koristi izraz - zaštita životne sredine**
- U toku realizacije PPRCG nijesu konačno realizovane preporuke i predlozi mjera zaštite prirodne i kulturne baštine. Naprotiv, očita su veoma česta odstupanja, kako od principa zaštite registrovane kulturne baštine, tako i njenog neposrednog, takođe evidentiranog i potencijalno zaštićenog okruženja.

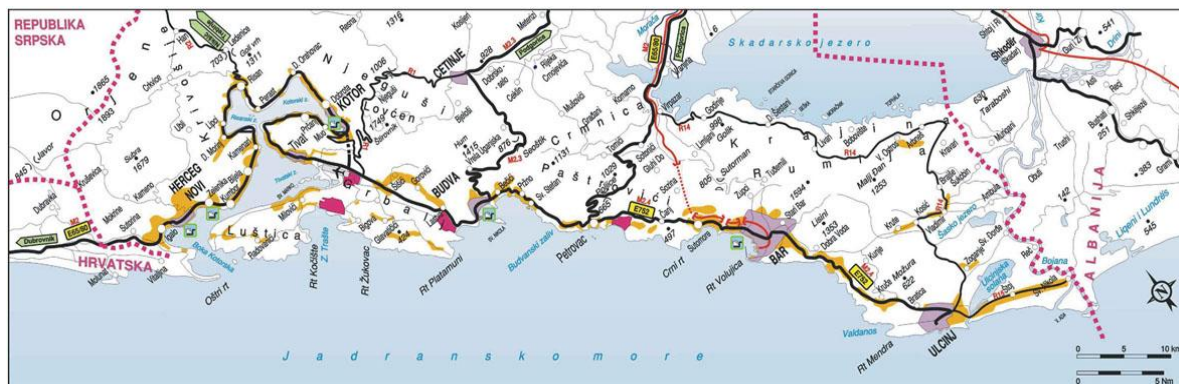
Prostorni plan posebne namjene Morsko Dobro RZUP/MonteCEP

BAZNA STUDIJA : Flora i vegetacija, fauna i pejzažne vrijednosti

- valorizacija pejzaža kroz kriterijume: izvornost, reprezentativnost i raznolikost,
- ocjena stanja pejzažnih vrijednosti,
- značaj predjela u funkciji turizma.

Kategorizacija pejzaža kopnenog dijela Morskog dobra

- Na ovom prostoru izdvojeno je **osam tipova pejzaža** i to: pejzaž higrofilnih šuma i šikara, močvarni pejzaž, pejzaž dina, pejzaž šljunkovito-pjeskovitih obala, pejzaž primorskih grebena i stjenovitih obala, pejzaž blatnih obala, pejzaž Bokotorskog zaliva i antropogeni pejzaž.

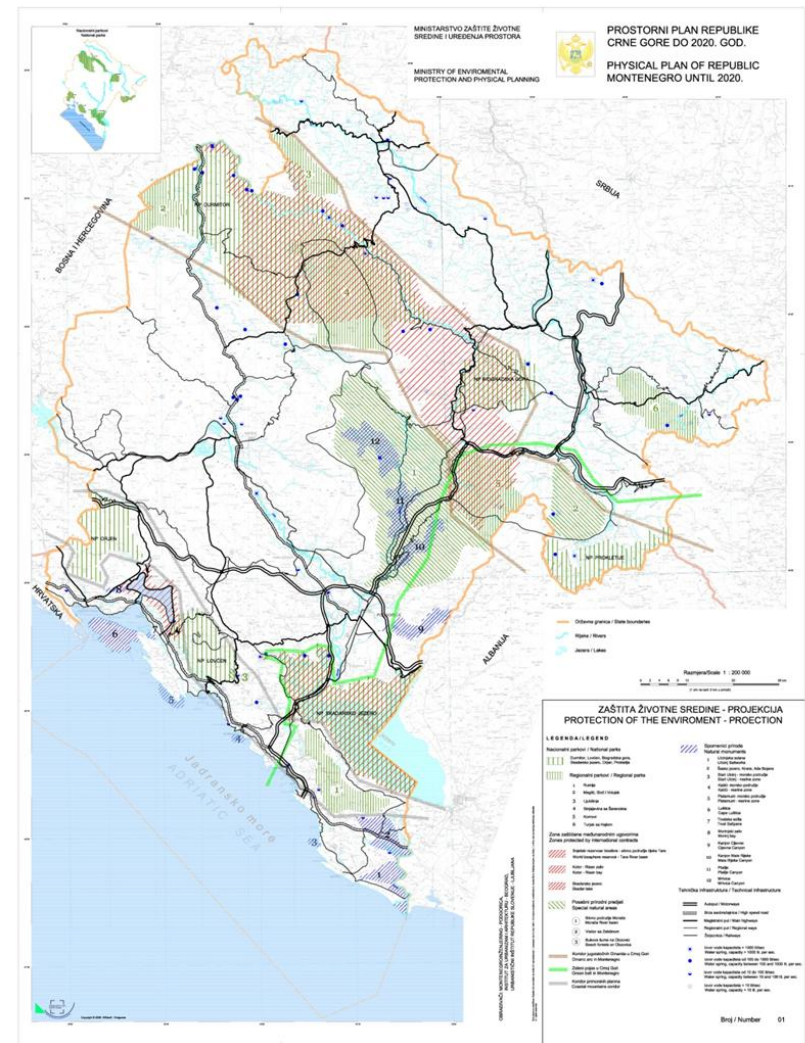

Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine

SEKTORSKA STUDIJA (SS-AE) 4.3. za

izradu PP Crne Gore: Prirodne i pejzažne vrijednosti prostora i zaštita prirode

- Opšti pregled pejzažnih jedinica Crne Gore zasnovan je na prirodnim karakteristikama, ali uključuje i prisustvo čovjeka u slučajevima kada to prisustvo poprima značajniju pejzažnu dimenziju. Izdvojeno je 19 osnovnih pejzažnih jedinica, od kojih se većina može dalje raščlanjivati na manje prostorne cjeline. U podjelu je uključen i jedan broj prostorno manjih pejzažnih jedinica, koje se uglavnom odnose na osjetljive ekosisteme, zbog njihove izražene posebnosti i identiteta.
- Za svaku jedinicu date su: osnovne vrijednosti i problemi.

NEKI RADOVI NA TEMU KATEGORIZACIJE PEJZAŽA:

- **Studija zaštite prirodnog pejzaža** za područje Žabljaka (1982) i NP Durmitor, (1986) i teritoriju opštine Plužine (1987)
- **Jedinstvena kategorizacija tipova prirodnog pejzaža Crne Gore** (Atanacković, Vučković, 1989). Kategorizacija je zasnovana na ekološkim osnovama, prostornom razvoju i zaštiti i na taj način pejzaž je svrstan u 10 tipova.
- **Kategorizacija predjela kopnenog dijela Morskog Dobra**, PPPN Morsko Dobro Crne Gore, Bazna studija za vegetaciju i pejzažne vrijednosti. (V. Jovović 2002).
- **Metodološko urbanističke oblikovne osnove**, Bazna studija za potrebe PP i izmjena i dopuna GUP-a Titograda, (Urbanistički institut Slovenije 1986). Titograd kao život grada, ili urbomorfološka, sintezno eksperimentalna analiza stanja organizacionih, lokaciono urbanističkih uslova razvoja.
- **Mapa tipova predjela (bioma) SFR Jugoslavije**, S.D. Matvejev i J. Puncer

EVROPSKA KONVENCIJA O PREDJELU (EUROPEAN LANDSCAPE CONVENTION /COE/)

.....Predio je određeno područje, viđeno ljudskim okom, čije su karakteristike rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i / ili ljudskih faktora.....

- Konvenciju je 20. oktobra 2000.godine u Firenci potpisalo osamnaest zemalja.
- Konvencija se odnosi na predjele koji se mogu smatrati posebnim kao i na uobičajene ili degradirane, zatim na sve oblike predjela od prirodnih, ruralnih do urbanih, a obuhvata kopno, područja kopnenih voda i morska područja.
- Evropsku konvenciju o predjelima je do sada ratifikovalo 30 od 47 država članica Savjeta Evrope, a potpisale su je 6 država.

OPŠTE DEFINICIJE

- »**Predio**« znači određeno područje, viđeno ljudskim okom, čije su karakteristike rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih faktora;
- »**Predjela politika**« znači odnos nadležnih javnih vlasti kojim one izražavaju opšta načela, strategije i smjernice koje omogućavaju preduzimanje određenih mjera s ciljem zaštite, upravljanja i planiranja predjela;
- »**Cilj kvaliteta predjela**« znači, za određeni predio, stav nadležnih javnih vlasti kojom izražavaju težnje javnosti u pogledu karakteristika predjela iz njihovog neposrednog okruženja;
- »**Zaštita predjela**« znači djelovanje, u cilju zaštite i održavanja značajnih ili karakterističnih obilježja takvog predjela, što se opravdava njegovom vrijednošću kao baštine, a koja je proizašla iz prirodne konfiguracije i/ili ljudske aktivnosti;
- »**Upravljanje predjelima**« znači djelovanje, sa stanovišta održivog razvoja, radi osiguranja redovne brige o predjelima, s ciljem vođenja i usklađivanja promjena nastalih usljed socijalnih, ekonomskih procesa i procesa u životnoj sredini;
- »**Planiranje predjela**« znači djelovanje usmjereno na budućnost, s ciljem unapređenja, obnove ili stvaranja predjela.

CILJEVI KONVENCIJE

- unapređivanje zaštite predjela,
- upravljanje i planiranje
- organizovanje evropske saradnju o pitanjima predjela.

U sprovođenju Konvencije strane ugovornice su obavezne da preuzimaju sve odgovorajuće opšte i posebne mjere u cilju zaštite predione raznolikosti, a koje se odnose na:

- priznavanje predjela kao bitnog dijela čovjekovog okruženja i izraza raznolikosti zajedničke kulturne i prirodne baštine.
- Uspostavljanje i sprovođenje predione politike koja ima za cilj zaštitu predjela, upravljanje i planiranje, donošenjem posebnih mjera određenih članom 6.
- uspostavljanje postupaka sudjelovanja javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti, kao i drugih strana koje su zainteresovane za određivanje i sprovođenje predione politike navedene u stavu 2, člana 5.
- ugrađivanje predjela u svoju politiku regionalnog i urbanističkog planiranja, kao i u svoje politike u vezi sa kulturom, zaštitom okoline, poljoprivredom, socijalnom i ekonomskom politikom, kao i u sve druge politike koje bi mogle direktno i indirektno uticati na predio.
- obuku stručnjaka za ocjenjivanje predjela i radnji koji se u njemu odvijaju, a koja uključuje višedisciplinarne programe obuke za pejzažnu politiku, zaštitu, upravljanje i planiranje i to za stručnjake iz privatnog i javnog sektora i zainteresovanih asocijacija (udruženja), kao i organizaciju školskih i univerzitetskih kurseva iz odgovarajućih područja koje se bave vrijednostima koje karakterišu pejzaže i pitanjima u vezi sa njihovom zaštitom, upravljanjem i planiranjem.

OBAVEZE

Svaka strana, potpisnica Konvencije, sa ciljem unapređivanja znanja o vlastitim predjelima, a u skladu sa članom 8 Konvencije, obavezuje se da će:

- identifikovati vlastite tipove predjela na teritoriji države (član 6).
- analizirati njihove karakteristike, kao i snage i pritiske usljed kojih se pejzaži mijenjaju, kao i primiti na znanje promjene.
- procijeniti tako identifikovane predjele, vodeći računa o njihovim vrijednostima koje im pridaju zainteresovane strane i stanovništvo.

Takođe, strane ugovornice Konvencije su obavezne da sarađuju u preduzimanju potrebnih mjera kako bi povećale djelotvornost drugih mjera preduzetih na temelju članova ove Konvencije, a naročito da će:

- pružati jedna drugoj tehničku i naučnu pomoć u pitanjima predjela ujedinjavanjem, razmjenom iskustva i rezultata istraživačkih projekata (član 8).
- podsticati i unapređivati razmjenu stručnjaka, naročito u svrhu obučavanja i informisanja (član 8).
- razmjenjivati informacije o svim pitanjima sadržanim u odredbama Konvencije. (član 8).

MJERE I AKTIVNOSTI

- Nastojanja za zaštitu predjela moraju se odvijati na cijelom području države ne samo unutra prostornih rezervata. Takvu zaštitu je moguće dostići samo kroz postupke prostornog i planiranja predjela. Posebno je značajno odrediti kakva je uloga plana predjela u sistemu prostornog planiranja.
- Podizanje svijesti o predjelima moguće je samo efikasnim informisanjem najšire javnosti o značaju predjela, problemima koji se javljaju u predjelima i mogućnostima za njihovo rješavanje. Trebalo bi sprovesti aktivnosti obrazovanja djece, školske omladine, bilo u okviru pojedinih predmeta, gdje dobiju znanja o okolini ili sa seminarima, radionicama i slično.
- Konvencijom se utvrđuje i **Nagrada za predio Savjeta Evrope** koja se može dodijeliti lokalnim i regionalnim vlastima i njihovim grupacijama koje su uvele, kao dio predione politike strana ove Konvencije, mjere za zaštitu ili politiku upravljanja i planiranja, a koje su se pokazale trajno djelotvornim, pa iz tog razloga mogu služiti kao primjer drugim teritorijalnim vlastima u Evropi. Osim već navedenog, u članu 11 stoji da se nagrada može dodijeliti i nevladinim organizacijama koje su dale posebno značajne doprinose zaštiti, upravljanju i planiranju predjela.

PLAN PREDJELA

- U okviru prostornog planiranja, problematika predjela treba da ima osnovni značaj. Umjesto blijedog prikazivanja ove problematike u regionalnim ili urbanističkim planovima, potrebno je da se ona rešava metodologijom planiranja predjela i konkretizuje kroz *plan predela* (Landscape plan, Landschaftsplan, Le plan du paysage).
- Radi jasnije predstave jednog plana predela, potrebno je da se bliže osvijetle njegov sadržaj, karakter i ciljevi, kao i metodologija planiranja predjela i izrada plana predela.

Na osnovu istraživačkih radova, metodologija planiranja predjela pretpostavlja sledeće faze rada:

- Analizu predjela
- Dijagnozu predjela
- Valorizaciju predjela
- Programiranje optimalnog razvoja predjela.

ZAKONSKI OKVIR

Zakon o planiranju i uređenju prostora (Sl.list RCG 51/08) Predjeli se uključuju u prostorno uređenje i to kao sastavni dio državnih i lokalnih planskih dokumenata.

- za rubne zone ekspanzivnih gradova;
- za područja posebno značajnih za razvoj turizma;
- za djelove teritorije koji su erodirani intenzivnim korišćenjem ili eksploatacijom i kojima je potrebna rekultivacija;
- grupe zaseoka ili ređe izgrađenih područja gdje je odnos prirodnih i izgrađenih objekata takav da je pejzažno urbanistički pristup planiranju pogodniji od arhitektonsko urbanističkog.
- Plan predjela će se pokazati naročito koristan u podizanju sposobnosti na lokalnom nivou za iniciranje održivog razvoja, eco lodge turizma, seoskog turizma a posebno u zaštićenim oblastima.
- Plan predjela može da sadrži i djelove naselja i grupa kuća jer je upravo rješavanje protivrečnosti i nesklada između prirodnih i tehnički uslovljenih elemenata i procesa njegov glavni zadatak.

- Priroda predjela za koji se donosi plan i vrsta problema zbog kojih se donosi, odlučujući su za određenje zahvata plana. Plan mogu da usvoje različiti prostorni planovi za to područje, kao planovi hijerarhijski višeg nivoa, ali se pravi efekat može očekivati tek ako lokalna zajednica osjeti potrebu da inicira pripremu planova za ugrožene predjele na svojoj teritoriji. Plan predjela je naročito važan za područja prostornih planova posebne namjene i detaljne prostorne planove (npr. Infrastrukture).
- Plan predjela omogućava uvođenje kontrole nad aktivnostima u predjelu. Direktni motiv uvođenja planova predjela je njega i održanje prirodnih elemenata u predjelima ugroženim urbanizacijom ili eksploatacijom prirodnih resursa, odnosno obezbjeđenje održive kompozicije prirodnih i izgrađenih elemenata u predjelu.

Ko su planeri predjela?

Profesije koje mogu dati doprinos planiranju predjela su prije svega pejzažni arhitekta zatim prostorni planeri, urbanisti, arhitekti, ekolozi i ostali u zavisnosti od vrste i cilja planiranja.

- **Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list RCG 80/05)** U članu 2 procjenom uticaja na životnu sredinu utvrđuju se, opisuju i vrednuju, u svakom pojedinačnom slučaju, mogući direktni i indirektni uticaji planiranog projekta na predjele.
- **Zakon o zaštiti prirode (Sl.list CG 51/08)** uključuje predjele u sprovođenje, načela zaštite i unapređenja prirode. Određuje predjele izuzetne vrijednosti kao zaštićena prirodna dobra. Sva pravna i fizička lica dužna su da doprinose očuvanju predione raznovrsnosti. Zaštićena prirodna dobra uključuju **predio izuzetnih prirodnih odlika**, a koji se definiše kao lokalitet kopna i mora, gdje je međusobno dejstvo ljudi i prirode tokom vremena oblikovalo prepoznatljive osobine lokaliteta sa značajnim estetskim, ekološkim i kulturnim vrijednostima, praćeno visokom biološkom raznovrsnošću. Odeljkom III koji se odnosi na ekološku mrežu (NATURA 2000), članom 33 zaštita ekološki značajnih lokaliteta vrši se sprovođenjem propisanih mjera i uslova zaštite u cilju očuvanja predione raznovrsnosti.

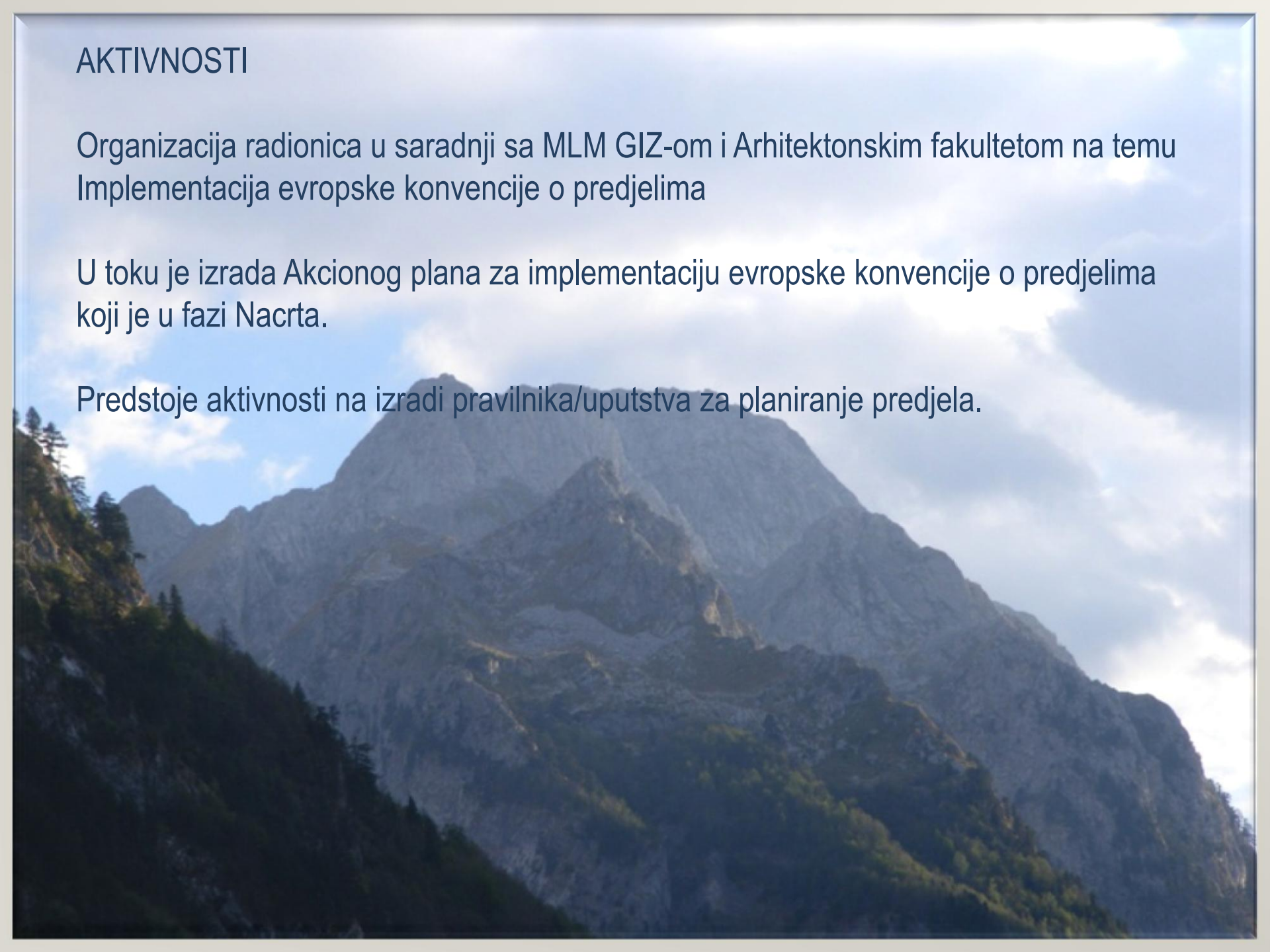
- **Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG 48/08)** u odjeljku koji se odnosi na zaštitu životne sredine, u članu 3 stav 5, predjeli su uključeni kao jedan od ciljeva zaštite. U članu 6 istog zakona, predjeli su indirektno određeni kao zaštićena prirodna dobra i kao javna dobra koja su od interesa za državu.
- **Zakon o vodama (Sl.list RCG 27/07)**, ne poznaje pojam predio,
- **Zakon o poljoprivrednom zemljištu (Sl.list RCG 27/94)** takođe ne poznaje pojam predjela,
- **Zakon o šumama (Sl.list RCG br. 55/00)** ne poznaje pojam predjela.
- **Zakon o zaštiti kulturnih dobara** iz 2010. godine prvi put uvodi **termin kulturni pejzaž** i definiše ga kao : prostor čiji je karakteristični izgled rezultat akcije i interakcije prirodnih i antropogenih faktora kroz duži vremenski period;

AKTIVNOSTI

Organizacija radionica u saradnji sa MLM GIZ-om i Arhitektonskim fakultetom na temu Implementacija evropske konvencije o predjelima

U toku je izrada Akcionog plana za implementaciju evropske konvencije o predjelima koji je u fazi Nacrta.

Predstoje aktivnosti na izradi pravilnika/uputstva za planiranje predjela.

HVALA

